

ETELÄ-SAVON MAAKUNNALLINEN OMAISHOIDON SÄÄNTÖKIRJA 2019

Maakunnallinen työryhmä:

Irene Rämö	Essote
Irma Ahokas-Kukkonen	Essote
Virpi Valkonen	Essote
Sarianna Maaranen	Essote
Sari Asikainen	Essote
Jarmo Kaipainen	Essote
Ari Mäkitalo	Sosteri
Tiina Seppänen	Sosteri
Elsi Similä	Sosteri
Anne Eerikäinen	Sosteri
Johanna Kumara	Sosteri
Pekka Heiskanen	Sosteri
Heini Karpakka	Sosteri
Sirkka Pennanen	Sosteri
Rauni-Maaria Kesälahti	Pieksämäki
Seija Anttonen	Pieksämäki
Maarit Väisänen	Mikkelin seudun Omaishoitajat ja Läheiset ry
Taina Turtio	Pieksämäen Omaishoitajat ry
Mari Nykänen	Pieksämäen Omaishoitajat ry
Anitta Eteläpää	Omaishoitaja
Kariitta Aarnio	Omaishoitaja

Valmistunut 31.8.2018

Hyväksytty 13.12.2018

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	3
Omaishoidon palvelulupaus omaishoidettavalle ja omaishoitajalle	3
Keskeiset käsitteet.....	3
I OMAISHOIDON TUEN ASIAKKAAKSI TULO	4
Arviointi- ja valmennusjakso	5
II ASIAKKUUS	6
Viranhaltijapäätös	6
Omaishoitosopimus.....	6
Hoitopalkkion määräytyminen.....	7
Keskeytykset hoitopalkkion maksamisessa	8
Asiakasmaksut	8
Asiakassuunnitelma	8
Omaishoitajan lakisääteinen vapaa	9
Sosiaalihuoltolain mukainen vapaa.....	10
Omaishoidon palveluseteli	10
Omaishoitajan valmennus ja koulutus	10
Omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastukset	10
Eläke- ja muu vakuutusturva.....	11
Sijaishoito toimeksiantosopimuksella.....	11
Perhehoito	11
Päivä- ja iltaparkkitoiminta.....	12
III ASIAKKUUDEN PÄÄTTYMINEN	12
SÄÄNTÖKIRJAN SEURANTA JA ARVIOINTI.....	12
LIITTEET.....	13
Liite 1 Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937.....	13
Liite 2 Omaishoidon tuen hakulomake	13
Liite 3 Omaishoidon teesit	14

JOHDANTO

Tämä sääntökirja sisältää tietoa siitä, miten Etelä-Savon maakunta järjestää, tuottaa ja toteuttaa omaishoitoa tukevia palveluja. Sääntökirjassa kuvataan omaishoidon tuen toimintamalli, omaishoidon tunnistamisesta omaishoidon päättymiseen asti sekä sitä tukevia käytäntöjä. Lisäksi sääntökirjassa linjataan yhtenäiset periaatteet omaishoidon toteuttamiseen Etelä-Savon maakunnassa. Sääntökirja turvaa yhdenvertaiset, yhteneväisellä tavalla koordinoitut ja kustannusten kasvua hillitsevät palvelut ja luo perustan kaikkien osapuolten oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

Sääntökirjassa noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja asetuksia:

- ❖ Laki omaishoidon tuesta (937/2005)
- ❖ Laki omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta (511/2016)
- ❖ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- ❖ Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista (3.8.1992/734)
- ❖ Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- ❖ Omaishoidon tuki, opas kuntien päättäjille. STM:n oppaita 2006
- ❖ Kuntainfo 6/2016: Omaishoitoa koskevaan lainsäädäntöön muutoksia 1.7.2016 alkaen
- ❖ Kuntainfo 5/2017: Omaishoidon tuen hoitopalkkioiden indeksitarkastukset 2018

Omaishoidon palvelulupaus omaishoidettavalle ja omaishoitajalle

Omaishoitoperheet ovat yhdenvertaisia ja osallistuvat palveluidensa suunnitteluun sekä arviointiin. Omaishoitoperheille turvataan yhdessä sovitut, oikea-aikaiset ja yksilölliset tuen muodot.

Keskeiset käsitteet

Omaishoito on elämäntilanne, jossa sairaus ja vammaisuus, auttaminen ja tukeminen sovitetaan eri tavoin koko perheen elämään. Omaishoitotilanteessa sekä hoidettava että hoitaja, koko omaishoitoperhe, tarvitsevat tukea. Omaishoitoon liittyy aina elämänmuutos, jonka perheenjäsenen sairastuminen tai vammautuminen aiheuttaa (Omaishoitajaliitto). Omaishoitajaksi soveltuu henkilö, jonka hoidettava on hyväksynyt hoitajakseen sekä joka oman terveytensä ja toimintakykynsä sekä elämäntilanteensa puolesta soveltuu tehtävään. Omaishoitajan tulee olla 18 vuotta täyttänyt.

Omaishoidon tuki on määrärahasidonnainen lakisääteinen kaiken ikäisten sosiaalipalvelu, jonka järjestämisestä vastaa kunta/kuntayhtymä. Omaishoidontuki koostuu omaishoitajalle maksettavasta palkkiosta ja yksilöllisesti suunnitelluista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista. Omaishoidon tuki myönnetään pääsääntöisesti toistaiseksi, mutta erityisestä syystä se voidaan myöntää määräaikaiseksi. Hoitopalkkion suuruus määräytyy hoidon sitovuuden ja vaativuuden perusteella. Perheen tulot ja varallisuus eivät vaikuta palkkion määrään. Hoitopalkkio on verotettavaa tuloa. Hoitajan esittämän erityisen syyn perusteella hoitopalkkio voidaan sopia säädettyjä vähimmäismääriä pienemmiksi. Maakunnassa päätetään omaishoidon tuen palkkioluokkien lukumääristä ja myöntämisen perusteista lain sallimissa rajoissa.

Etäomaishoitaja

Omaisestaan voi huolehtia myös toiselta paikkakunnalta käsin. Tällöin kyseessä on sitova päivittäinen etäomaishoivatilanne, jolloin hoiva tapahtuu osin esimerkiksi puhelimitse tai etäteknologian avulla. Etäomaishoitaja voi esimerkiksi matkustaa säännöllisesti pitkän matkan huolehtiakseen läheisestään ja auttaakseen häntä seuraavan viikon haasteissa (Omaishoitajaliitto). Etäomaishoitajan tuki koostuu hoidettavalle myönnettyistä palveluista. Etäomaishoitajilla on mahdollisuus osallistua omaishoitajille suunnattuun kolmannen sektorin toteuttamaan valmennukseen.

Omaishoitajan oikeus vapaaseen määräytyy voimassa olevan omaishoito- tai sosiaalihuoltolain mukaisesti. Omaishoidon tuki ja palveluiden tarve arvioidaan yksilöllisesti palvelutarpeen arvioinnissa, jonka tekevät omaishoidon tukeen perehtynyt palveluohjaaja. Omaishoidon tukea ja palveluita koskevat asiat kirjataan henkilökohtaiseen asiakassuunnitelmaan.

Omaishoitotosopimus on kunnan/kuntayhtymän ja omaishoitajan välinen sopimus. Omaishoitotosopimus on voimassa toistaiseksi tai määräaikaisesti. Omaishoitotosopimuksen tehnyt omaishoitaja ei ole työsopimuslain 2 §:n tarkoittamassa työsuhteessa kuntaan/kuntayhtymään, hoidettavaan tai hoidettavan huoltajaan.

Omatyöntekijä tarkoittaa sosiaalihuoltolain mukaan asiakkaalle asiakkuuden ajaksi nimettävää omatyöntekijää. On omaishoitoperheen ”rinnalla kulkija”.

I OMAISHOIDON TUEN ASIAKKAAKSI TULO

Omaishoitotilanteen tunnistaminen voi nousta esille tukea tarvitsevan lähiyhteisöstä tai henkilö itse voi tunnistautua omaishoitajaksi. Ikääntyneiden, vammaisten sekä erityislasten parissa työskentelevät ammattilaiset ovat avainasemassa omaishoitotilanteen tunnistamisessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia koulutetaan tunnistamaan omaishoitajuutta. Mitä varhaisemmassa vaiheessa alkava omaishoitotilanne voidaan tunnistaa, sitä todennäköisempää on omaishoitoperheen sujuva ja turvallinen arki.

Omaishoidon tukea haetaan kunnan/kuntayhtymän asiakasohjauksesta/omaishoidon tuen yksiköstä kirjallisesti tai sähköisesti. Omaishoidon tuen myöntäminen perustuu yksilölliseen tarveharkintaan ja tukena on kunnassa/kuntayhtymässä käytössä olevat toimintakyvyn arvioinnin työkalut ja kriteerit.

Arviointi- ja valmennusjakso

Omaishoitoperheen palvelutarpeen arviointi tapahtuu moniammatillisesti pääsääntöisesti 1-4 viikkoa kestävä arviointijakson aikana yhteistyössä asiakkaan ja hänen läheisensä kanssa. Arviointijakso koostuu **arviointi- ja suunnitelmatapaamisesta**. Arvioinnissa otetaan huomioon:

- omaishoitajan kyky toimia omaishoitajana
- hoidon sitovuus ja vaativuus
- hoidettavan toimintakyky päivittäisissä toiminnoissa (esim. liikkuminen, pukeutuminen, ravitsemustila)
- lääkityksen tarkistus (lääkehoidon arvioinnista hyötyvän tunnistaminen)
- vaihtoehtoisten ja korvaavien kommunikaatiomuotojen käyttäminen
- sairauksien/oireiden asianmukainen hoito
- yöllisen hoidon tarve
- omaishoidettavan suostumus omaishoidettavaksi

Asiakkaan kotona tapahtuvan arviointikäynnin yhteydessä, huomioidaan kodin olosuhteet, arvioidaan omaishoidettavan hoidon, huolenpidon ja palveluiden tarve sekä omaishoitajan palveluiden ja tuen tarve sekä tuen muut myöntämisedellytykset. Kotikäynti suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä asiakkaan ja hänen läheisensä kanssa. Asiakkaalta pyydetään lupa omaishoitotilanteeseen liittyvien asiakastietojen tarkasteluun. Arviointikäynnillä tehdään yhdessä asiakkaan kanssa asiakassuunnitelma, joka tarkennetaan suunnitelmatapaamisessa.

Kehitysvammaisten ja vaikeavammaisten osalta palvelutarpeen arvioinnin omaishoidon tuesta tekevät vammaispalvelujen sosiaalityöntekijät, omaishoidon palveluohjaaja, tarvittaessa yhteistyössä vammaispalvelun erityistyöntekijät ja/tai kehitysvammahuollon asiakasohjaajien kanssa. Arvioinnissa huomioidaan henkilön ikätasoa vastaava päivittäisen hoivan, huolenpidon, ohjauksen, valvonnan tarve ja hoidon sitovuutta. Lisäksi arvioidaan liikuntakykyä, kommunikaatiotaitoja sekä hoitotoimenpiteiden tarvetta. Päätöksenteon tukena käytetään lääkärinlausuntoa, muita hoitoisuuteen liittyviä lausuntoja sekä moniammatillista arviointityötä. Vaihtoehtoista keskustellaan yhdessä perheen kanssa. Omaishoidontuki ja henkilökohtainen apu sovitetaan kokonaisuudeksi.

Lisäksi arviointijaksoon kuuluu arviointikäynnin jälkeen tapahtuva **suunnitelmatapaaminen**, jossa käydään läpi omaishoitosopimus, tarkennetaan asiakassuunnitelma, laaditaan yhteydenpitosuunnitelma sekä nimetään omatyöntekijä. Tarvittaessa suunnitelmatapaaminen toteutetaan, vaikka omaishoidon tuen päätös olisi kielteinen. Suunnitelmatapaaminen voidaan toteuttaa asiakkaan kotona tai asiakas voi tulla Omatorille (www.omatorille.fi) / nimetyn omaishoidon palveluohjaajan luo. Asiakkaan toiveita ja odotuksia kuullaan, ja ne sovitetaan yhteen ammattilaisen näkemyksen kanssa asiakassuunnitelmaan. Tarvittaessa järjestetään tarvittavat kommunikaation apuvälineet tai tulkkauksen palvelu.

Arviointijakson aikana toteutetaan myös omaishoitajan terveys- ja hyvinvointitapaaminen, josta lisätietoa sivulla 10.

II ASIAKKUUS

Asiakasohjaus on keskeisessä roolissa tukemassa omaishoitajaa hoitotehtävässä. Sen tavoitteena on helpottaa, neuvoa, auttaa ja tukea omaishoitoperheiden elämää sekä koordinoida ja sujuvoittaa palveluiden kohdentumista. Palveluohjaaja työskentelee yhteistyössä eri tahojen ammattilaisten (julkinen-, yksityinen- ja kolmas sektori) sekä omaisten kanssa. Lisäksi omaishoitoa tuetaan muilla palveluilla kuten julkisen-, yksityisen- tai kolmannen sektorin tarjoamalla kotihoidon palveluilla tai täydentävillä tukipalveluilla. Tukipalveluita ovat mm. ateria-, kauppa-, asiointi-, siivous-, vaatehuolto-, turva-, kuljetus- ja saattajapalvelut sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut.

Omaishoitajalla on mahdollisuus hakea omaishoitotehtävää tukevia pari- tai yksilölomia, joita järjestää esimerkiksi KELA ja yhdistykset. Omaishoitoperheen tukena ovat myös yhdistysten ja seurakuntien tarjoama vertaistuki virkistystoiminta ja vapaaehtoisten tarjoama tuki, sekä edunvalvonta.

Viranhaltijapäätös

Omaishoidon tuesta laaditaan kirjallinen viranhaltijapäätös, joka lähetetään omaishoitajalle arviointijakson aikana. Viranhaltijapäätöksen tekee virassa oleva palveluohjaaja. Omaishoidon tuki myönnetään Essoten hyväksymän määrärahan ja myöntämisperusteiden perusteella. Päätöksenteon tukena käytetään yksilökohtaista harkintaa. Viranhaltijapäätökseen voi hakea muutoksenhakua 30 päivän kuluessa saatuaan tiedon päätöksestä. Muutoksenhaun laatimisesta ohjeistetaan päätöksen liitteessä.

Viranhaltijapäätös on myönteinen kun asiakkaalle tarjotaan omaishoitoa tukevia palveluja, rahallinen hoitopalkkio ja vapaapäivä oikeudet. Viranhaltijapäätös kirjataan kielteisenä, jos omaishoidon myöntämisperusteet eivät täyty tai omaishoidon tukea ei voida myöntää määrärahojen loppumisen vuoksi. Mikäli omaishoidon hakemukseen tehdään kielteinen päätös, asiakkaalle voidaan silti tarjota omaishoitoa tukevia palveluita sekä vapaajärjestelyitä joista tehdään erillinen päätös.

Omaishoitotosopimus

Omaishoidon tuesta laaditaan omaishoitajan ja kunnan/kuntayhtymän välille sopimus, joka sisältää:

- Sopimuksen voimassaolo (toistaiseksi tai määräaikainen)
- Sopimus hoitopalkkion määrästä ja maksupäivästä
- Oikeus lakisääteisiin vapaisiin ja vapaiden järjestämistavat
- Hoitopalkkion maksamisen keskeytykset; jos hoito keskeytyy äkillisesti hoidettavan terveydentilasta johtuvasta syystä, keskeytyy hoitopalkkion maksaminen 1 kk kuluttua
- Jos omaishoitotilanne keskeytyy hoitajasta johtuvasta syystä tai hoidettavasta johtuvasta muusta kuin terveydentilästä johtuvasta syystä, hoitopalkkio keskeytyy yli 14:sta vuorokauden kuluttua
- Lakisääteinen tapaturmavakuutus
- Sopimuksen irtisanominen
- Sopimuksen liitteenä on asiakassuunnitelma
- Hoitopalkkion määrä tarkistetaan vuosittain palkkakertoimella.

Jos sopimus tehdään määräaikaisena, kirjataan asiakassuunnitelmaan, miten tarvittava hoito ja huolenpito toteutetaan omaishoitotosopimuksen päättymisen jälkeen. Omaishoitotosopimus tarkistetaan vuosittain tai tarvittaessa.

Hoitopalkkion määräytyminen

Omaishoitajalle maksettavan hoitopalkkion suuruus määräytyy hoidettavan toimintakyvyn, hoidon sitovuuden ja vaativuuden sekä kokonaisarvion ja harkinnan perusteella. Hoidettavan toimintakyvyn, hoidon sitovuuden ja vaativuuden arviointiin käytetään maakunnallisesti sovittuja yhteneväisiä arviointimittareita. Hoitopalkkio tarkistetaan kalenterivuositain työntekijän eläkelain (395/2006) 96 §:ssä tarkoitetulla palkkakertoimella. Omaishoidon tuki maksetaan omaishoitajalle kuukausittain. Palkkio on veronalaista tuloa ja siitä suoritetaan eläkevakuutusmaksu (alle 68 vuotiaat). Palkkiosta ei makseta työnantajan sosiaaliturvamaksua. Omaishoitajan tulee itse tarkistaa omaishoidon tuen hoitopalkkion vaikutukset saamiinsa muihin etuuksiin tai kysyä asian selvittämiseksi neuvoa omaishoidon palveluohjaajalta.

Hoitopalkkion maksuluokat

I luokka 420,21€

Hoidettava tarvitsee pääsääntöisesti ympärivuorokautista tai jatkuvaa päivittäistä hoitoa ja huolenpitoa. Arvioinnissa käytetään asiakkaan tilanteeseen soveltuvia arviointimenetelmiä. (RaVa 2,3–2,9. MMSE 18–22/30)

II luokka 578,40€

Hoidettava tarvitsee jatkuvaa ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa. Hoito on pääsääntöisesti kokopäiväistä ja kokoaikaista. Hoidettava voi olla omaishoitajan jaksamista tukevissa palveluissa. (RaVa 3,0 - 3,6. MMSE 13–17/30)

III luokka 810,35€

Hoidettava tarvitsee jatkuvaa ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa. Hoidon sitovuus on verrattavissa hoitoon tehostetussa palveluasumisen yksikössä tai vastaavassa. Maksetaan, kun omaishoitaja hoitotyön vuoksi ja ympärivuorokautisiin palveluihin sijoittumisen välttämiseksi jää pois ansiotyöstä ja / tai ei voi olla hoitotyön vuoksi työmarkkinoiden käytettävissä. (RaVa yli 3,7. MMSE 12 tai vähemmän)

IIIb luokka 1052,55€ (seuranta 1-6 kk välein)

Hoidollisesti raskaassa lain tarkoittamassa siirtymävaiheessa, esim. saattohoitovaiheessa.

Jos omaishoitaja on hoidollisesti raskaan siirtymävaiheen aikana lyhytaikaisesti estynyt tekemästä omaa tai toisen työtä, palkkio on vähintään laissa määritellyn mukaisesti edellyttäen, että hoitajalla ei ole tältä ajalta:

- 1) vähäistä suurempia työtuloja;
- 2) oikeutta sairausvakuutuslain (1224/ 2004) 10 luvun mukaiseen erityishoitorahaan;
- 3) oikeutta vuorotteluvapaalain (1305/ 2002) 13 §:n mukaiseen vuorottelukorvaukseen.

Hoitopalkkio maksetaan lain määrittelemän minimin (vuonna 2019; 399,91 euroa kuukaudessa) mukaan (Laki omaishoidon tuesta 5§) mikäli:

- hoidettavalla on käytössään henkilökohtainen avustaja yli 40 tuntia / viikko jolloin omaishoitaja on kokonaan vapautettu hoitotehtävästä tai
- hoidettava on säännöllisesti neljätoista (14) vuorokautta kuukaudessa ympärivuorokautisessa jaksoidossa tai perhehoidossa
- kotihoidon palveluja on myönnetty yli 40 h/vk.

Keskeytykset hoitopalkkion maksamisessa

Jos omaishoito keskeytyy äkillisesti hoidettavan terveydentilasta johtuvasta syystä, hoitopalkkion maksaminen keskeytyy kuukauden kuluttua. Jos omaishoitotilanne keskeytyy hoitajasta johtuvasta syystä tai hoidettavasta johtuvasta muusta kuin terveydellisestä syystä, hoitopalkkio keskeytyy yli 14 vuorokauden kuluttua. Keskeytyksen laskennassa ei huomioida lakisääteisiä vapaapäiviä. Omaishoitaja on velvollinen ilmoittamaan omaishoidon tuen omatyöntekijälle omaishoidon keskeytymisestä. Jos keskeytys käy ilmi ja siitä on jätetty ilmoittamatta, peritään perusteetta maksettu hoitopalkkio takaisin.

Asiakasmaksut

Omaishoitoon kuuluvista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista peritään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuasetuksen ja kunnan/kuntayhtymän asiakasmaksujen mukaiset maksut. Omaishoitajan lakisääteisen vapaan ajaksi järjestettävistä korvaavista palveluista peritään maksu asiakasmaksulain 6 b §:n säännösten mukaisesti, joiden maksut ovat maksukaton ulkopuolella. Poikkeuksena ovat palvelut, jotka on säädetty kokonaan tai osittain maksuttomiksi. Omaishoidon tuen hoitopalkkiota ei oteta huomioon tulona kotihoidon palvelumaksua määriteltäessä.

Omaishoitaja voi pitää halutessaan lakisääteisen vapaapäivän enintään kolmena alle vuorokauden pituisena jaksone siten, että jaksone pituus yhteensä ei ylitä 24 tuntia. Vapaapäivästä, joka pidetään useammassa jaksossa, voidaan periä yksi maksu vapaata vuorokautta kohti (11,40€/24h vuonna 2019). Asiaksmaksu peritään ensimmäisen vapaajakson alkaessa.

Asiaksmaksulain 4 § 1 mom 5 kohdan mukaan palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ovat maksuttomia. Mikäli asiakkaalle järjestetty vammaispalvelulain mukainen palveluasuminen kotiin, omaishoitajan lakisääteisen vapaan ajalta ei peritä asiaksmaksua omaishoidettavan hoidon osalta. (<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920734>)

Asiakassuunnitelma

Palvelutarpeen arviointia täydennetään asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla, ellei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa:

- 1) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tuen tarpeesta;
- 2) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä;
- 3) omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvion asiakkaan terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista, niiden alkamisajankohdasta ja kestosta;
- 4) tiedot siitä kuinka usein asiakas ja omatyöntekijä tai muu asiakkaan palveluista vastaava työntekijä tulevat tapaamaan;
- 5) asiakkaan ja työntekijän arvion asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista;
- 6) asiakkaan ja työntekijän yhdessä asettamat tavoitteet, joihin sosiaalihuollon avulla pyritään;
- 7) arvion asiakkuuden kestosta;
- 8) tiedot eri alojen yhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen ja vastuiden jakautuminen niiden kesken;
- 9) suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleen arviointia koskevat tiedot.

Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa omaishoitotilanteen muuttuessa tai hoidettavan tai omaishoitajan pyynnöstä, mutta vähintään kerran vuodessa. Seuraava tarkastamisajankohta kirjataan asiakassuunnitelmaan. Asiakassuunnitelma sovitetaan yhteen asiakkaan muiden palvelujen ja tukitoimien kanssa. Asiakassuunnitelma on yhteinen omaishoidettavalle ja -hoitajalle omaishoidon tuen osalta. Omaishoitajalle laaditaan oma asiakassuunnitelma, jos hän tarvitsee muita kuin omaishoidon hoitotehtävää tukevia sosiaalihuollon palveluja.

Omaishoitajan lakisääteinen vapaa

Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään **kaksi vuorokautta** kalenterikuukautta kohti. Oikeus kahden vuorokauden vapaaseen koskee omaishoitajia, joiden hoidon sitovuus ei ole sitovaa ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sosiaalihuoltolain 27 b § mukaan kahden vuorokauden vapaaseen ovat oikeutettuja myös ne omaistaan hoitavat, joilla ei ole tehtynä sopimusta omaishoidosta.

Omaishoitajalla on oikeus pitää vapaata vähintään **kolme vuorokautta** kalenterikuukautta kohti, jos hän on yhtäjaksoisesti tai vähäisin keskeytyksin sidottu hoitoon ympärivuorokautisesti tai jatkuvasti päivittäin. Sitovuus katsotaan ympärivuorokautiseksi siitä huolimatta, että hoidettava viettää säännöllisesti vähäisen osan vuorokaudesta käyttäen kotinsa ulkopuolella järjestettyjä sosiaali- ja terveystalvuuja taikka saaden kuntoutusta tai opetusta.

Lakisääteisen vapaan pitämiseen liittyviä ohjeistuksia:

- ❖ Lakisääteiseen vapaaseen kalenterikuukautta kohti ei ole oikeutta silloin, kun omaishoito keskeytyy yli neljäksitoista vuorokaudeksi kalenterikuukauden aikana (lakisääteisten vapaiden pitäminen ei vie vapaaoikeutta)
- ❖ Omaishoitajan lakisääteisen vapaan järjestämisen muoto kirjataan asiakassuunnitelmaan
- ❖ Mikäli omaishoitaja ei halua pitää lakisääteisiä vapaita, kirjataan se asiakassuunnitelmaan
- ❖ Vapaat tulee pitää suunnitellusti esim. jaksohoito suunniteltujen jaksojen mukaan. Jos asiakassuunnitelmassa on sovittu hoidettavan ympärivuorokautisesta hoidosta säännöllisesti muualla kuin kotona, tulee hoitajan käyttää vapaapäivät tällöin.
- ❖ Omaishoitaja voi myös jaksottaa ja pitää lakisääteisen vapaan enintään kolmena alle vuorokauden pituisena jaksona siten, että jaksojen pituus yhteensä ei ylitä 24 tuntia. Vapaa, joka pidetään enintään kolmessa jaksossa, peritään yksi maksu vapaata vuorokautta kohti. Asiakasmaksu peritään ensimmäisen vapaajakson alkaessa. Vapaan jaksottamisesta sovitaan kunnan ja omaishoitajan välisessä omaishoitosopimuksessa.
- ❖ Lakisääteiset vapaat tulee pitää pääsääntöisesti puolen vuoden sisällä siitä, kun ne on ansaittu. Omaishoitajia kuitenkin kannustetaan pitämään lakisääteiset vapaat säännöllisesti kuukausittain, näin tuetaan omaishoitajan jaksamista. Essotessa edellisen vuoden lakisääteiset vapaat on käytettävä seuraavan vuoden helmikuun loppuun mennessä.

Lakisääteisen vapaan ajan hoito voidaan järjestää omaishoidettavalle:

- Toimeksiantosopimuksella toteutettava sijaishoito
- Omaishoidon vapaapäivien työntekijä
- Perhehoito
- Ympärivuorokautinen jaksohoito
- Päivätoiminta
- Palveluseteli
- Kotihoito

Sosiaalihuoltolain mukainen vapaa

Tuen tarpeessa olevan henkilön päivittäin sitovaa hoitoa ja huolenpitoa antavalle omaiselle tai läheiselle voidaan järjestää vapaapäiviä ja omaishoitajalle lakisääteisten vapaiden lisäksi alle vuorokauden pituista virkistysvapaata. Kunnan/kuntayhtymän on huolehdittava hoidettavan hoidon tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä vapaan aikana.

Myös tuen ulkopuolella toimivat omaishoitajat tarvitsevat lepoa, virkistystä ja vapaapäiviä. Sosiaalihuoltolain (27b§) mukaan kunnan tulee järjestää vapaata myös ilman omaishoitosopimusta omaistaan tai läheistään hoitaville henkilöille. Hoidon ja huolenpidon edellytetään olevan päivittäin sitovaa. Vapaapäiviä ja virkistysvapaita järjestetään samoilla edellytyksillä kuin omaishoitosopimuksen tehneille omaishoitajille. Myös asiakasmaksu näistä vapaista määräytyy samoin perustein kuin omaishoidon tuen piirissä (enimmäismaksu 11,40 € / vapaavuorokausi).

Omaishoidon palveluseteli

Omaishoidon lakisääteiset vapaat voidaan järjestää omaishoidon palvelusetelillä. Palvelusetelillä sitoudutaan maksamaan palvelun käyttäjän hankkimat palvelut Essotessa sovittuun palvelusetelin arvoon asti. Palvelusetelillä hankittavat palvelut ovat kunnan/kuntayhtymän hyväksymän yksityisen palveluntuottajan tai järjestön tuottamia palveluita. Palvelusetelillä järjestetyn lakisääteisen vapaan ajalta asiakkaan maksettavaksi tulee palvelusetelin arvon ja palveluntuottajan hinnan välinen erotus. Jos palvelusetelillä ostetaan ympärivuorokautista jaksohoitoa, niin asiakkaan omavastuuosuus on enintään 11,40 euroa vuorokaudessa. Omaishoidon palvelusetelistä on olemassa oma sääntökirja (<https://www.essote.fi/palveluseteli/tietoa-asiakkaalle-palvelusetelista/essoten-palvelusetelisaantokirjat/>)

Omaishoitajan valmennus ja koulutus

Omaishoitolain 3 a §:n mukaan (511/2016) maakunnan on järjestettävä omaishoitajalle valmennusta ja koulutusta hoitotehtävää varten. Omaishoitajien valmennus omaishoitajuuteen tapahtuu osana omaishoidon tuen arviointijaksoa omaishoitotilanteen alussa ja säännöllisesti arvioiden, milloin tilanne sen uudelleen vaatii. Omaishoitaja ohjataan Omaishoitajaliiton paikallisjärjestön Ovet-valmennukseen.

Omaishoitajille järjestetään yhteistyössä järjestöjen kanssa koulutusta, jonka tavoitteena on tukea omaishoitajan osaamisen kehittämistä ja valmiuksien ylläpitämistä omaishoitosuhteen aikana. Koulutusta järjestetään erilaisina ryhmämuotoisina tilaisuuksina/tapahtumina. Omaishoitoperheet saavat tietoa suunnitelluista koulutustapahtumista kirjeitse tai tieto jaetaan omaishoidon asiakastapaamisissa. Omaishoitajat voivat itse valita oman tarpeensa mukaan ne koulutukset, joihin haluavat osallistua.

Omaishoitajan hyvinvointi- ja terveystarkastukset

Omaishoitajalla on lakisääteinen oikeus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen omaishoidon tuen alkaessa sekä kahden vuoden välein tämän jälkeen. Hyvinvointi- ja terveystarkastuksesta ei peritä asiakasmaksua sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992 5 §:n 1) kohdan perusteella.

Omaishoitaja ohjataan hyvinvointi- ja terveystarkastukseen omaishoidon arviointi- tai seurantakäynnillä. Omaishoidon tuen palvelukokonaisuuteen sisältyy hyvinvointi- ja terveystarkastus.

Hyvinvointi- ja terveystarkastuksessa selvitetään omaishoitajan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä ja terveydentilaa, lisäksi selvitetään mahdolliset sairaudet ja niiden vaatima hoito sekä elämäntilanne ja sosiaaliset verkostot. Tarkastuksessa käytetään COPE-indeksiä ja/tai Ascot-elämänlaatumittaria, millä kartoitetaan avun ja tuen tarvetta sekä koko perheen ja lähiverkoston olemassa olevia voimavaroja. Terveystarkastaja keskustelelee tarvittaessa omaishoitajan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta toimintakyvystä ja terveydentilasta yhdessä omatyöntekijän kanssa suhteessa kykyyn toimia omaishoitajana. Tarkastuksella tuetaan omaishoitajaa tekemään hänen omaa terveyttään ja hyvinvointiaan edistäviä valintoja. Tarvittaessa ohjataan asiakas lääkärin ja/tai muun sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijan arvioon.

Omaishoidon tukea ei myönnetä, jos hoitajalla on:

- todettu (diagnosoitu) muistisairaus, mikä on edennyt sellaiseen vaiheeseen, että edellytykset omaishoitajana toimimiseen eivät enää täyty (lääkärin lausunto tarvittaessa)
- vakavia mielenterveyden ongelmia (arvioidaan GDS mittarilla, lääkärin lausunto tarvittaessa)
- päihteiden väärinkäyttöä (arvioidaan tarvittaessa audit-kyselyllä)
- perhetilanne tai elämäntilanne selvästi rajoittaa toimimasta omaishoitajana (arvioidaan tarvittaessa THL:n väkivaltaseulalla)

Eläke- ja muu vakuutusturva

Sopimuksen tehneellä omaishoitajalla on oikeus eläketurvaan ja tapaturmavakuutukseen. Omaishoidon tuesta hoitajan kanssa sopimuksen tehneen kunnan/kuntayhtymän on vakuutettava hoitaja työtapaturma- ja ammattitautilain (459/2015) 3 §:n 1 momentin mukaisella vakuutuksella. Omaishoitajaan sovelletaan, mitä työtapaturma- ja ammattitautilaissa säädetään työntekijästä, ja kuntaan sovelletaan, mitä työtapaturma- ja ammattitautilaissa säädetään työnantajasta.

Sijaishoito toimeksiantosopimuksella

Omaishoitaja voi itse hankkia omasta lähiverkostostaan hoidettavalleen sijaishoitajan, jonka kanssa kunta/kuntayhtymä tekee toimeksiantosopimuksen ja viranhaltijapäätöksen. Sijaishoitajille maksettava palkkio on 86 euroa vuorokausi. Palkkion voi laskuttaa kerran kuukaudessa tai maksimissaan kolmen kuukauden välein.

Perhehoito

Omaishoitajan vapaan järjestämiseksi voidaan omaishoidettavalle järjestää perhehoitoa perhekodissa tai hoidettavan kotona. Ikäihmisten ja kehitysvammaisten perhehoidosta on laadittu maakunnallinen sääntökirja. (www.essote.fi/perhehoito)

Päivätoiminta

Omaishoitaja voi sopia omatyöntekijän kanssa vapaapäiviensä järjestämisestä omaishoidettavan päivätoimintana. Omaishoitaja hakee päivätoimintaa hoidettavalle oman hyvinvointialueen päivätoimintayksiköstä.

Päivä- ja iltaparkkitoiminta

1 - 4 tuntia kestävää satunnaista maksutonta päivä-, iltapäivä ja/tai iltatoimintaa omaishoidettaville järjestetään oman maakunnan alueella hyvinvointialueesta riippuen. Oman hyvinvointialueen yksiköistä tietoa antavat nimetyt omatyöntekijät. Yli 4 tuntia kestävä parkkitoiminnan asiakasmaksu on kuntouttavan päivätoiminnan asiakasmaksun mukainen

(<https://www.essote.fi/asiakkaalle/palveluhinnasto/>, vuosittainen asiakasmaksuhinnasto).

III ASIAKKUUDEN PÄÄTTYMINEN

Omaishoidon tuen päättymisen yhteydessä tehdään nimetyn omatyöntekijän toimesta yhteydenotto, jossa annetaan asiakasohjausta uudessa muuttuneessa elämäntilanteessa ja ohjataan omaishoitaja mm. Omaishoitaja yhdistysten tarjoamiin vertaistukiryhmiin tai vapaaehtoistoimintaan. Omaishoitajalta pyydetään palautetta omaishoidon tuesta. Lisäksi omaishoitajalle tarjotaan mahdollisuus hyvinvointi- ja terveystarkastukseen, jonka tavoitteena on antaa ohjausta ja neuvontaa omaishoitajan muuttuneessa elämäntilanteessa.

Omaishoidon tuki päättyy ilman irtisanomista sen kuukauden loppuun, jonka aikana hoidettavan hoito terveydentilan muutoksista johtuen käy tarpeettomaksi. Kunta/kuntayhtymä voi irtisanoa omaishoidonsopimuksen kahden kuukauden irtisanomisajalla. Omaishoitaja voi irtisanoa sopimuksen yhden kuukauden irtisanomisajalla. Jos sopimuksen jatkaminen vaarantaa hoidettavan tai hoitajan terveyden tai turvallisuuden, tulee omaishoidon tuen sopimus purkaa välittömästi kunnan/kuntayhtymän toimesta. Hoitajaa ja hoidettavaa kuullaan ennen sopimuksen purkamista. Päätöksen sopimuksen päättymisestä valmistelee omaishoidon palveluohjaaja ja allekirjoittaa päätöksen tehnyt viranhaltija. Omaishoitosopimusta koskeva riita käsitellään hallintoriita-asiana hallinto-oikeudessa siten kuin hallintolain käyttölaissa (586/1996) säädetään. Omaishoidon tuen irtisanomisesta tehdään viranhaltijapäätös.

SÄÄNTÖKIRJAN SEURANTA JA ARVIOINTI

Sääntökirjaa päivitetään ja arvioidaan Etelä-Savon nimetyn omaishoidon työryhmän toimesta vähintään vuosittain keväällä ennen seuraavan vuoden budjetin laadintaa tai tarvittaessa. Vuosittain huomioidaan muun muassa indeksikorotukset palkkioihin sekä muutokset asiakasmaksuihin. Muutokset hyväksytään kunnan/kuntayhtymän/maakunnan hallinnossa. Maakunnallinen omaishoidon asiantuntijatyöryhmä koostuu julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoista sekä omaishoitajista.

LIITTEET

Liite 1 Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937>

Liite 2 Omaishoidon tuen hakulomake

www.essote.fi/omaishoito tai

www.essote.fi/lomakkeet/vanhus-vammaispalvelujen-lomakkeet/

Liite 3 Omaishoidon teesit

1. OMAISHOITO ON ARVOSTETTAVA

- Emme selviydy ilman omaishoitoa.
- Omaishoitajia on kohdeltava yhdenvertaisesti.
- Omaishoitajien osaamista ja asiantuntemusta on arvostettava

2. OMAISHOITOTILANTEET ON TUNNISTETTAVA

- Omaishoidon laajuus ja monimuotoisuus on huomioitava lainsäädännössä ja palvelujärjestelmässä.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisten on osattava tunnistaa omaishoitotilanne sekä omaishoidon mahdollisuudet ja rajat.
- Perheitä on tuettava tunnistamaan omaishoitotilanne sekä tuen ja palveluiden tarve.

3. OMAISHOITOPERHEEN OIKEUSTURVAA ON VAHVISTETTAVA

- Omaishoitoperheen tulee saada tukea ja palvelut laissa säädetyllä tavalla.
- Omaishoitoperheellä on oltava mahdollisuus vaikuttaa palveluiden sisältöön.
- Omaishoitoperheen hyvinvoinnista on huolehdittava.

4. OMAISHOITAJALLA ON OIKEUS OMAAN AIKAAN JA ANSIOTYÖHÖN

- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus vapaaseen ja omaishoidosta irtautumiseen.
- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus osallistumiseen.
- Omaishoitajalla on oltava mahdollisuus käydä ansiotyössä.

5. OMAISHOITOSUHDE ON IHMISSUHDE

- Hoitosuhteessa pitää olla tilaa myös ihmissuhteelle.
- Omaishoito ei saa olla ainoa vaihtoehto.
- Omaishoidosta on oltava oikeus luopua.

(Omaishoitajaliitto 2018)